

УДК 338.43.01

*Б. І. Сюркало,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Г. М. Шамота,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»*

МЕТОДОЛОГІЯ ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Розглянуто основні проблеми використання фінансових важелів, а саме фінансового планування з метою досягнення стійкого фінансового розвитку підприємства. Планування є складовим елементом управління та забезпечує досягнення стратегічних пріоритетів, саме тому ефективне фінансове планування є необхідним засобом реалізації головної мети підприємства – максимізації прибутку та вартості самого підприємства.

The main problem of using financial instruments such as financial planning to achieve sustainable financial development. Planning is an integral element of management and ensures achievement of strategic priorities. Effective financial planning is an essential tool of the main goals of the enterprise - profit maximization and cost of the enterprise.

Ключові слова: *фінансове планування, стійкий фінансовий розвиток, фінансова стабільність підприємства, система фінансового контролю, система управління фінансами на підприємстві.*

Keywords: *financial planning, sustainable financial development, financial stability of the enterprise, the system of financial control, financial management system in the enterprise.*

Вступ. Функціонування корпоративного сектору економіки України у ринкових умовах передбачає безперервний рух грошових коштів, тому їх слід розглядати як важливий ресурс та результат діяльності підприємств.

Мінливість ринкового середовища України, призводить до зниження ефективності фінансово-господарської діяльності корпоративного сектору. Що зумовлює необхідність зміни підходів до фінансового управління, створення та забезпечення ефективної системи управління фінансами, провідною ланкою якого є фінансове планування.

У сучасних теоретичних розробках вітчизняні та зарубіжні науковці значну увагу приділяють питанням досягнення ефективності фінансового планування. Проблеми становлення системи планування розглядали такі зарубіжні вчені: Ю. Брігхем, Л. Гапенські, Дж. Ван. Хорн. А. М. Кінг, Б. Койл, Т. Райе, А. М. Хіл. Лафуанте, В. В. Бочаров, Т. А. Бочарова, Е. В. Бикова, Б. Д. Промислов, Й. Б. Жученко, В. В. Ковальов, Є. В. Нагашев, Л. Н. Павлова, інші та українські І. А. Бланк, В. В. Галасюк, О. О. Терещенко.

Дослідженню питань удосконалення фінансового планування присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема, С.Л. Берези, М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, Ю.А. Вериги, С.Ф. Голови, Н.Г. Горицької, О.М. Губачової, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, Н.М. Малюги, Є.В. Мниха, Л.В. Нападовської, В.О. Озерана, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, Б. Коласса, М.Р. Метью, В.В. Палія, Я.В. Соколова, Е.С. Хендріксена, Г. Шілінглоу та інших.

Значний внесок у сучасну теорію та практику фінансового планування зробили вітчизняні вчені: І. Бланк, М. Білик, Є. Іонін, Г. Кірсейцев, А. Козлюк, Л. Костирко, С. Надточій, А. Поддєрьогін, О. Терещенко та інші.

Дивлячись на широкий спектр досліджень із зазначеної тематики, залишається невирішеним питання напрацювання сучасної методології фінансового планування підприємств. В економічній літературі науковці приділяють увагу проблемі досягнення ефективності фінансового планування переважно з позицій менеджменту. Як самостійна ефект-орієнтована система фінансового планування фахівцями практично не розглядаються. Прогнозування грошових потоків відбувається відповідно до існуючих теорій, які в свою чергу не здатні в повній мірі кількісно прогнозувати майбутні грошові надходження.

Як система наукового пізнання методологія фінансового планування визначає загальні напрями, принципи і способи дії для вирішення поставлених завдань.

Методологія фінансового планування включає в себе наступні складові:

- пізнання дії економічних законів розвитку фінансів;
- вивчення тенденцій розвитку і стану об'єкта планування;
- вивчення принципів фінансового планування;
- вивчення методів фінансового планування.
- організацію фінансового планування на підприємстві.

Серед основних принципів фінансового планування необхідно виокремити такі як науковість, цільова спрямованість, системний характер планування, безперервність та гнучкість, координація, відповідність джерел фінансування їх цілям, забезпечення ліквідності та фінансової стійкості. Науковість – відображає стан розвитку фінансової науки і вимагає вдосконалення методів розробки фінансових планів. На цій основі можливе неухильне підвищення якості фінансових планів і їх ролі в ефективному управлінні фінансами організацій. Більш повний облік реальних економічних умов, об'єктивних законів ринкової економіки, сили їх впливу в конкретних ситуаціях веде до появи цілого ряду нових схем і моделей фінансового планування, що враховують специфіку фінансів різних галузей економіки і навіть окремих господарюючих суб'єктів.

Цільова спрямованість – це один з основних принципів організації управління фінансами. Цільова спрямованість змінюється на кожному етапі життєвого циклу організації.

Системний характер планування полягає в тому, що фінансове планування являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, спрямованих на досягнення стратегічної мети організації.

Координація, яка полягає в тому, що фінансові плани всіх структурних підрозділів взаємопов'язані і взаємозалежні.

Безперервність і гнучкість процесу фінансового планування, які є найважливішими передумовами ефективного управління фінансами і передбачають систематичну роботу по складанню і коректуванню всіх взаємозалежних планів організації.

Відповідність джерел фінансування цілям їх залучення. Інструмент повинен відповідати меті. Наприклад, для модернізації основних фондів доцільно залучати довгострокові джерела фінансування, а для покупки додаткових оборотних коштів - короткострокові.

Забезпечення ліквідності та фінансової стійкості організації при фінансовому плануванні її діяльності. Реалізація цього принципу повинна забезпечити перевищення суми оборотних засобів організації над її короткостроковою заборгованістю.

Процес складання фінансового плану підприємства полягає в розрахунку його показників. Для цього використовуються різні методи і прийоми розрахунку: розрахунково-аналітичний, балансовий, нормативний, метод оптимізації планових рішень, економіко-математичне моделювання.

Постановка задачі. Метою статті є дослідження стану запровадження методів фінансового планування на вітчизняних підприємствах, розробка ефект-орієнтованого підходу в сфері фінансового планування в контексті забезпечення сталого економічного розвитку.

Відповідно до поставленої мети сформульовані завдання:

- дослідити ефективність фінансового планування в системі управління фінансами;
- виявити основні проблеми в системі фінансового планування;
- здійснити аналіз чинників, що мають вплив на ефективність фінансового планування;
- запропонувати ефект-орієнтований підхід при здійсненні фінансового планування.

Результати. Сьогодні фінансове планування займає важливе місце в системі управління фінансовими ресурсами. Завдання фінансового планування полягає в тому, щоб визначити можливий обсяг фінансових ресурсів, джерела їх формування і напрями використання на основі аналізу закономірних тенденцій обсягу і собівартості продукції, а також динаміки і маси прибутку з урахуванням впливають на них факторів. Результуючим показником ефективності фінансового планування на підприємстві є позитивне збільшення фінансових результатів діяльності в динаміці.

Тому, зважаючи на загальноприйняті принципи, а також основну мету фінансового планування – необхідно зазначити, що існуюча методологія фінансового планування не є досконалою, оскільки не враховує такого важливого чинника, як ефективність. Адже, існування системи фінансових планів на підприємстві не означає автоматично ефективність діяльності, а тому основна мета фінансового планування – буде досягнута лише формально.

Нами запропоновано використовувати ефект-орієнтований підхід, що ґрунтується на використанні модуля оцінки якості системи фінансового планування на підприємстві. Який надаватиме можливість кількісно оцінити ефект діючої на підприємстві системи фінансового планування.

У процесі оптимізації фінансових потоків у часі використовуються два основні методи – вирівнювання і синхронізація. Вирівнювання фінансових потоків спрямовано на згладжування їх обсягів у розрізі окремих інтервалів розглянутого періоду часу. Цей метод оптимізації дозволяє усунути в певній мірі сезонні і циклічні розходження у формуванні фінансових потоків (як позитивних, так і негативних), оптимізуючи паралельно середні залишки коштів і підвищуючи рівень ліквідності. Результати цього методу оптимізації фінансових потоків у часі оцінюються за допомогою середньоквадратичного відхилення або коефіцієнта варіації, які в процесі оптимізації повинні знижуватися.

Синхронізація фінансових потоків заснована на конваріації позитивного і негативного їх видів. В процесі синхронізації має бути забезпечене підвищення рівня кореляції між цими двома видами фінансових потоків. Результати цього методу оптимізації фінансових потоків у часі оцінюються за допомогою коефіцієнта кореляції.

Тіснота кореляційної зв'язку підвищується за рахунок прискорення або уповільнення платіжного обороту.

На практиці фінансового аналізу одним з найпопулярніших напрямків є визначення та оцінка коефіцієнтів. Відповідно до стандартів класифікації виділяють дві основні групи фінансових коефіцієнтів: коефіцієнти координації та коефіцієнти розподілу. Коефіцієнти координації показують відношення між абсолютними фінансовими показниками, що мають різну економічну сутність, а також між їх комбінаціями. Коефіцієнти розподілу показують, яку частку той чи інший абсолютний фінансовий показник становить від групи абсолютних фінансових показників, до якої він входить.

Для аналізу фінансових потоків підприємства з метою формування ефективної системи фінансового планування доцільно використовувати відносні показники (коефіцієнти) і координації, і розподілу.

Відповідно до методики [2] розроблено комплексний коефіцієнтний аналіз грошових потоків, який ґрунтується на матриці фінансових коефіцієнтів. Для більш глибокого аналізу можна використовувати групування відносних показників (коефіцієнтів).

Запропонована методика базується на п'ятих основних групах коефіцієнтів:

- 1) коефіцієнтах ліквідності на основі притоку грошових коштів;
- 2) коефіцієнтах грошової ємності на базі відтоку грошових коштів;
- 3) коефіцієнтах ефективності на основі чистого грошового потоку;
- 4) коефіцієнтах перспективних грошових потоків;

5) коефіцієнтах осідання та маневреності грошових коштів підприємства.

Враховуючи переваги та недоліки існуючих підходів провідних вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення планового показника чистого руху коштів за період відповідно до аналізованого об'єкту, пропонуємо застосувати для проведення такої оцінки математичний апарат нечіткої логіки на основі теореми Байєса. Цей метод дає можливість оцінити достовірність гіпотези про отримання позитивного грошового потоку на основі врахування системи факторів, що характеризують етапи життєвого циклу грошових коштів “надходження- витрачання-сальдо”.

Теорема Байєса являє собою модель раціонального вибору в умовах неточної або неповної інформації. Процес прийняття рішень може ґрунтуватися на двох протилежних методах – дедукції та індукції. Обираючи шлях дедукції, виходять із певної гіпотези або припущення про сутність події та припускають, що відбудеться згодом, якщо ця гіпотеза достовірна. Оскільки між гіпотезою й передбачуваним розвитком подій існує стійкий зв'язок, дедукція вважається об'єктивним методом, але вона лише підтверджує або спростовує запропоновану гіпотезу й не здатна створити нові [4].

Не применшуючи значення ресурсів як базису у формуванні потенціалу підприємства, відзначимо, що сама по собі їхня наявність не є гарантом досягнення будь-яких цілей. Другою, не менш важливою складовою потенціалу є здатність підприємства мобілізувати ресурси у ході здійснення комплексу дій (бізнесів-процесів).

Ймовірність настання бажаного результату, що враховує вплив усього комплексу виділених чинників, які впливають на потенціал позитивного потоку визначаємо відповідно до методу Байєса. Відповідно до його, ступінь невизначеності кожної події оцінюється ймовірністю (0-1). Вихідними даними для застосування методу Байєса можуть бути не тільки ймовірності, але й коефіцієнти впевненості, на підставі яких можна обчислити ймовірності. Зазначений метод дозволяє визначати відносну правдоподібність висновків залежно від наявності або відсутності факторів.

Пропонуємо обчислювати потенціал позитивного грошового потоку за формулою Байєса з авторською інтерпретацією її складових (формула 1):

$$OE = \frac{RF^{+} \cdot AE}{RF^{+} \cdot AE + RF^{-} \cdot (1 - AE)} \quad (1)$$

де OE – загальна можливість отримання позитивного чистого руху грошових коштів, розрахована з урахуванням впливу комплексу факторів F , част. од.;

F^{+} – можливість того, що за умови отримання позитивного чистого руху грошових коштів спостерігається вплив фактору F , част. од.;

AE – апіорна можливість того, що підприємство має складову отримання позитивного чистого руху грошових коштів, част. од.;

F^{-} – можливість того, що при негативному (небажаному) результаті спостерігається дія фактору F , част. од.

Приймаємо еталон (позитивний чистий рух коштів) за одиницю. Таким чином, ймовірність отримання позитивного чистого руху коштів можна розрахувати наступним чином (формула 2).

$$L_p = OE \cdot A \quad (2)$$

де L_p – ймовірність отримання позитивного чистого руху грошових коштів, част. од.;

A – «еталонне» значення показника, $A=1$.

Одержання нових факторів дозволяє збільшити або зменшити ймовірність висновку стосовно потенціалу отримання позитивного чистого руху грошових коштів.

Сформовані нами комплекси факторів, що впливають на потенціал отримання позитивного чистого руху грошових коштів на різних етапах, можливі наслідки їхнього впливу і їх кількісна оцінка, результат дії всього комплексу факторів, а також оцінка результату для суб'єктів господарювання наведені в таблиці 1.

Для порівняльного аналізу було обрано такі грошові потоки:

- грошовий потік від операційної діяльності;
- грошовий потік від інвестиційної діяльності;
- грошовий потік від фінансової діяльності.

Таблиця 1. Відповідність розрахункового значення L_p ймовірності отримання позитивного чистого руху грошових коштів

Діапазон значень L_p	Шкала	Висновок	
$0 \leq L_p \leq 0,33$	Рівень отримання позитивного чистого руху коштів недостатній	Непередбачуваний позитивний чистий рух коштів	
$0,33 < L_p \leq 0,66$	Рівень отримання позитивного чистого руху коштів задовільний	Передбачуваний позитивний чистий рух коштів	Недостатньо передбачуваний позитивний чистий рух коштів
$0,66 < L_p \leq 1$	Рівень отримання позитивного чистого руху коштів достатній		Повністю передбачуваний позитивний чистий рух коштів

Визначимо загальні умови для фінансових потоків підприємства:

- потоки повинні не відрізнятися від оптимальних значень більше ніж на 15% (згідно умов методу Байєса);
- наявність позитивних потоків (прибутковості підприємства);
- показники ліквідності та платоспроможності мають відповідати нормативним значенням та мати позитивну динаміку;
- повинні бути дотримані нормативні значення та збільшення показників рентабельності в динаміці;
- кількість контрагентів залишається незмінною або збільшується;
- рівень продажів має бути таким же або збільшуватися з ймовірністю 0,9;
- ціни на об'єкти торгівлі залишаються такими або зменшуються;
- обсяг інвестиційних вкладень залишається незмінним або зростає, їх рентабельність росте;
- обсяги позикових фінансових ресурсів та їх вартість залишаються незмінними або збільшується їх кількість / зменшується їх вартість;
- рівень оподаткування залишається незмінним.

Апріорна ймовірність того, що грошовий потік позитивний є мінімально допустимою $AE = 0,01$. Ця ймовірність може змінюватися залежно від наявності або відсутності позитивно орієнтованих характеристик потоків (фактори F).

Сформований комплекс факторів, що визначає рівень позитивного грошового потоку охоплює всі стадії ланцюга “надходження-витрачання-сальдо”. Адже, якщо надходження грошових коштів досить велике, цього може бути недостатньо для визнання його позитивним.

Достатньо часто надходження грошових коштів супроводжується витрачанням, а їх витрачання – порушенням позитивного сальдо. $RF+$ та RF -визначаються експертним методом у діапазоні від 0 до 1 виключно. У даному прикладі $RF+=0,1$. Це означає, що у випадку визнання досліджуваного грошового потоку позитивним вплив першого фактора (F_1 – позитивний грошовий потік від операційної діяльності з загальними умовами) оцінюється ймовірністю 0,1 (грошовий потік від операційної діяльності повністю не

відповідає зазначеним умовам, отже висновок щодо позитивного грошового потоку можливий за наявності інших факторів).

Потенціал позитивного грошового потоку у розрізі витрачання оцінюємо з позиції таких факторів:

- F_1 – оптимізація оподаткування згідно загальних умов;
- F_2 – зменшення вартості позикових фінансових ресурсів;
- F_3 – підвищення рентабельності фінансових активів;
- F_4 – зменшення інших витрачань у розрізі інших операційних витрат.

Висновки. Запропонована методика дає можливість визначати вплив окремих чинників при здійсненні фінансового планування з урахуванням їх сили впливу на формування кінцевих результатів діяльності. Запропонований підхід дозволить побудувати ефект-орієнтовану систему фінансового планування на підприємстві. Отримані результати можуть бути впроваджені в практику суб'єктів господарювання, в основу розрахунків рівня підвищення потенціалу надійності фінансових потоків, використані в економічному обґрунтуванні стратегічних напрямків розвитку вітчизняних підприємств.

Література:

1. Мойсеєнко І. Є. Фінансове планування підприємств / І. Є. Мойсеєнко // Фінанси України. - 2000. - № 9. - С. 68-77.
2. Наумєнкова С.В., Глазун О.И. Использование методов количественного прогнозирования в процессе финансового планирования // Вісник УАБС. №1 – 2002. – С.32-36
3. Онищенко С.В. Удосконалення фінансового планування на підприємствах // Ринок цінних паперів України. – 2003. -№3-4, С. 85-88.
4. Онищенко С.В. Фінансове планування – основний елемент управління фінансами підприємства // Фінанси України. – 2000. -№9, С.58-62.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2012